

УДК 130.2:316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.29>*І. М. Ломачинська**доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та релігієзнавства
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

БІБЛІОТЕКИ ТА АРХІВИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Постановка проблеми. У сучасних наукових дослідженнях пам'ять розуміється не як певний фіксований набір фактів, а динамічний конструкт, що змінюється під впливом розвитку культури, суспільних та політичних процесів. Динаміка політичного життя нашої держави значною мірою вплинула на напрямки наукових досліджень феномену пам'яті, і за останнє десятиліття фокус наукової уваги поступово рухається з акцентів на дослідженні історичної пам'яті до колективної пам'яті, а виклики повномасштабного вторгнення і глобальна війна свідомості, яку веде росія, змушують акцентувати увагу на механізмах формування та збереження національної пам'яті. Активний розвиток новітніх технологій цифрової доби – засобів цифровізації та соціальних мереж як глобального динамічного комунікативного середовища, сприяє формуванню альтернативних просторів пам'яті, що конкурують з державними нарративами, відповідно, актуалізуючи роль бібліотек та архівів у означених процесах.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній науковій думці дослідження феномену пам'яті мають міждисциплінарну спрямованість, зосереджуючись, переважно, у сфері наукових пошуків істориків, філософів, соціологів, культурологів. М. Гальббакс [15], один із засновників теорії колективної пам'яті, довів, що пам'ять не є індивідуальним процесом, а формується в соціальних групах, тобто, в пам'яті залишається лише те, що має значення для конкретної спільноти, витісняючи інші події. Я. Ассман [32] зосереджує свою увагу на феномені «культурної пам'яті», що формується завдяки текстам, ритуалам, символам. А. Ассман [1] розглядає змістовні особливості архівів і бібліотек як накопичувачів пам'яті. Значну роль у науковому осмисленні проблеми пам'яті відіграє концепція французького історика П. Нора [24], за яким колективна пам'ять певної соціальної групи зберігається у певних місцях – фізичних чи духовних об'єктах, що втілюють у собі функцію творення ідентичності (місця пам'яті). Серед українських дослідників чільне місце в дослідженні проблем пам'яті належить А. Киридон [16]. Особливості співвідношення історичної і соціальної пам'яті/колек-

тивної досліджують Ю. Борейко, Т. Федотова [5], І. Ковальська-Павелко [17], Н. Мозгова [20]. Значення комеморативних практик для національної безпеки розглядають Ф. Медвідь, Т. Курчина, А. Твердохліб [19]. Культурні чинники впливу на національну пам'ять українського суспільства розкрито у Л. Буряк [6]. Роль соціально-комунікативних інститутів у збереженні національної пам'яті аналізують Л. Дубровіна [10, 11], І. Матяш [10]. Дослідження репрезентації культурних практик в соціальних мережах представлено у В. Бездрабко [2] та О. Гаврилюк [7].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей використання соціальних мереж українськими бібліотеками та архівами для збереження та популяризації національної пам'яті.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях провідних українських науковців феномен «пам'яті» розглядається як соціокультурний феномен, що характеризується мінливістю, залежністю від багатьох чинників, орієнтований на ті сюжети минулого, що через зв'язок із сучасністю можуть мати вплив на майбутнє. Тобто пам'ять завжди виступає як актуальний конструкт. Суть сучасного у контексті формування простору пам'яті полягає, по-перше, в уявленні про своє майбутнє, яке нація, група, родина прагне мати, і, по-друге, що саме необхідно утримати з минулого, аби підготувати це майбутнє [16, с. 49]. Порівнюючи поняття «історична пам'ять», «колективна пам'ять», «національна пам'ять», варто визначити їх суттєві особливості. У визначенні сутності колективної пам'яті українські дослідники опираються, переважно, на ідеї М. Гальббакса та П. Коннертона. Зокрема, П. Коннертон розглядає соціальний бік формування пам'яті, і вважає, що він реалізується через актуалізацію тих актів передачі пам'яті та спогадів, які й створюють можливість пам'ятати разом – спільної пам'яті. «Продуктування оповідей-історій у неформальній обстановці – є водночас і базовою діяльністю, на підставі якої ми кваліфікуємо діяльність і вчинки людей, і рисою всього комплексу соціальної пам'яті. Образи з минулого та збережене у пам'яті знання про минуле підтримуються та передаються наступним генераціям за

допомогою ритуальних (більшою чи меншою мірою) дійств» [18].

Н.Мозгова, вважає, що «термін «колективна пам'ять» варто використовувати тоді, коли йдеться про спомини, які здобуті в безпосередньому досвіді й відображають найбільш актуальну для певної спільноти ціннісну систему» [20, с. 22]. А Киридон дотримується думки, що соціальна / колективна пам'ять як продукт конкретної культурної формації може виступати ретранслятором уявлень про минуле лише в конкретний час репродукування чи конструювання з домінуючими візіями «заданого» минулого. Дослідниця наголошує на вибірковості колективної пам'яті, коли одні події зберігаються в ній, спогади про інші повністю стираються. При цьому конструкт «історична пам'ять» може використовуватися переважно як метафора; «історична пам'ять» перетворюється на об'єкт «соціального замовлення», і відповідно «конструюється» за матрицею замовника [16, с. 51–52].

Щодо сутності історичної пам'яті, то Ю. Борейко та Т. Федотова розглядають її як форму колективної пам'яті соціокультурних спільнот, що включає сукупність процесів і результатів сприйняття, збереження, відтворення та забування набутого культурно-історичного досвіду. Її функціонування як символічної репрезентації минулого визначається специфічними характеристиками та нормативними принципами [5].

І. Ковальська-Павелко, коментуючи позицію М. Альббакса, стверджує, що для нього колективна, історична і соціальна пам'ять є тотожними, що до формування соціальної пам'яті відбувалося як явище ритуалізованої, колективної пам'яті, тобто такої, яка виявляється у соціальній детермінованості ціннісної реконструкції минулого в теперішньому [17, с. 283]. Дослідниця визначає соціальну пам'ять як форму трансляції символічного капіталу певних соціальних груп; вона є виразником групових цінностей, уявлень, настанов, є носієм норм та цінностей соціальних груп, накопичує та зберігає соціальний капітал і забезпечує його використання в процесах відтворення накопиченої соціальної інформації, а історичну пам'ять – як «сукупність донаукових, наукових, квазінаукових і ненаукових знань та масових уявлень соціуму про спільне минуле» [17, с. 289].

Таким чином, у сучасній науковій думці існують спільні підходи до усвідомлення історичної та колективної пам'яті як сукупності знань, уявлень та інтерпретацій про минуле, що існують у суспільстві, передаються між поколіннями та мають на меті осмислювати минуле, витлумачувати події, формувати історичну свідомість. Однак, історична пам'ять трактується, пере-

важно, як раціональне, науково обґрунтоване відображення минулого, базоване на фактах і документах, водночас, колективній пам'яті властива суб'єктивна, емоційна, вибіркова інтерпретація минулого, що існує в рамках конкретних групових ідентичностей. Історична і національна пам'ять співвідносяться як загальне і часткове, адже національна пам'ять спрямована на консолідацію нації, зміцнює почуття спільності, легітимізує політичні та культурні традиції.

Як зазначає Л. Дубровіна, національна пам'ять відрізняється від історичної та соціальної як пам'ять про минуле українського етносу, української нації, існує «як феномен національної свідомості і ключовий критерій самоідентифікації нації, як основний компонент її культурно духовної сфери, як спосіб успадкування, збереження і трансляції уявлень, знань, ціннісних оцінок визначальних для неї подій, явищ, процесів і постатей минулого [11, с. 236].

Національна пам'ять постає як частина історичної пам'яті, що формується на рівні нації та відображає спільний досвід, традиції та символи, що єднають суспільство. Її завдання – акцентувати увагу на подіях, що важливі для самоідентифікації нації, зміцнювати почуття спільності, легітимізувати політичні та культурні традиції, тому національна пам'ять може включати елементи міфологізації, що забезпечують функціонування владних інституцій. «Архіви, бібліотеки та музеї визнані інститутами національної пам'яті, одночасно архіви, на думку деяких учених, є також інструментом влади, що прагне до пам'яті про неї в майбутньому (М. Гальбакс, Я. Ассман)» [11, с. 235].

Українські дослідники наголошують на важливості функціональних особливостей національної пам'яті задля збереження національної безпеки, зокрема, виступає фактичним засобом мобілізації у вирішальні для періоди існування держав-націй; виконує функцію солідаризації, оскільки глибока і безперервна історична пам'ять наділяє членів національної спільноти відчуттям братерства, внутрішньої пов'язаності, взаємної відповідальності; наділяє членів спільноти набором ціннісних категорій та смислових кодів, за допомогою яких вони адаптуються та орієнтуються у соціумі. Монолітна пам'ять убезпечує націю від культурного, світоглядного, політичного розшарування [19, с. 275].

Значну роль у формуванні процесів національної пам'яті відіграють соціально-комунікаційні інститути, закріплюючи наративи, що сприяють консолідації нації. В умовах активного розвитку цифрової доби соціальні мережі дозволяють різним акторам (державним, громадським організаціям, історикам, активістам) популяризувати

важливі події, постаті та символи, що формують національну ідентичність, виступаючи потужним засобом конструювання та трансляції національної пам'яті.

Соціальні мережі функціонують як цифровий простір, створений людьми та для людей, і він забезпечує середовище, яке є сприятливим для взаємодії та спілкування на різних рівнях (наприклад, особистому, професійному, діловому, маркетинговому, політичному та суспільному) [32]. До соціальних мереж у широкому контексті відносяться такі їх форми, як веб-сайти, інтернет-сторінки, портали з підкастами, блоги, месенджери, чати тощо. У вузькому сенсі, для більшості користувачів інтернет-ресурсів соціальні мережі – це платформи для відео, аудіо або текстової комунікації у віртуальному просторі.

Серед ключових позитивів соціальних мереж зарубіжні дослідники виділяють забезпечення підтримки соціальних зв'язків, функції маркетингової платформи, що дозволяє популяризувати власні професійні досягнення; а також сайти соціальних медіа об'єднують людей у такі вирішальні часи, коли звичайна суспільна структура має вирішальне значення [34]. Зокрема, теорія впливу соціальних мереж дає розуміння того, що соціальні медіа – це не просто набір цифрових платформ для соціальної взаємодії, але це трансформаційна культурна сила, яка переосмислює процес створення, обміну та споживання інформації. Соціологічний вимір означеної концепції зумовлює вплив на соціальні норми, політичну активність і культурні тенденції в суспільстві [33].

Серед українських дослідників заслуговує на увагу позиція щодо ролі соціальних мереж у конструюванні національної пам'яті шляхом популяризації історичної спадщини задля переосмислення свого минулого. Зокрема, О. Гаврилюк підкреслює значення соціальних мереж для збереження групової ідентичності за рахунок підтримання зв'язків з «рідною» культурою, зміцнення суспільних зв'язків. Тому використання сайтів соціальних мереж впливає на збереження ідентичності членів етнічної групи, що підтверджується частотою онлайн-взаємодій представників різних культур в таких сферах, як вибір мови під час використання соціальних мереж, вибір онлайн-груп і вибір соціальних мереж [7, с. 230].

В контексті збереження пам'яті певної спільноти соціальні мережі можуть виконувати різні функції: в соціальних мережах користувачі можуть ділитися спогадами, фото, документами та свідченнями, створюючи альтернативні архіви історичних подій; оцифрування та трансляція в онлайн-просторі історичних джерел сприяє критичному аналізу історичних подій та сприяє

збереженню багатогранного погляду на минуле., сприяючи формуванню історичної пам'яті; завдяки активній діяльності українських істориків, громадських діячів, журналістів, блогерів такі платформи, як Facebook, Instagram, Telegram та YouTube, стали майданчиками для розвінчання російських пропагандистських наративів, що намагалися спотворити українську історію. Відповідно, завдяки соціальним мережам підтримується соціальна згуртованість створюються передумови для формування національної ідентичності. Варто зазначити, що соціальні мережі не тільки відображають ментальність суспільства, а й активно її трансформують, змінюючи уявлення людей про себе, свою культуру та світ загалом. Вони впливають на формування світогляду, норм, цінностей та колективної ідентичності суспільства, а також відображають існуючі ментальні особливості нації. Ментальність – це генетичний код народу, його історична пам'ять, що формується історично, але може змінюватися й конструктивно, відповідно до насиченості соціального часу. Аналіз ментальності спільноти певної епохи вимагає від дослідника відтворення її фізичного, інтелектуального і морального образу шляхом аналізу мови, культурних артефактів, релігійних символів та ритуалів. Кожне ментальне утворення має свої умовні кордони «свого» і «іншого», сформовані ідеологіями, віруваннями, релігійними цінностями [35].

Водночас, у соціальних мережах діє феномен когнітивних викривлень, коли користувачі схильні взаємодіяти із контентом, що підтверджує їхні переконання, що може закріплювати певні ментальні установки та ускладнювати сприйняття альтернативних точок зору. Через обговорення проблем історії, культури та мови соціальні мережі можуть сприяти збереженню ідентичності або, навпаки, спричиняти її розмиття.

Провідним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу, є Український інститут національної пам'яті, зокрема, його сторінка у Facebook має 111 тисяч підписників [27]. На сторінці публікуються анонси та деталі різноманітних заходів, таких як виставки, тематичні екскурсії, публічні дискусії та лекції, і є важливим ресурсом для тих, хто цікавиться історією України, надаючи актуальну інформацію про події, акції та освітні матеріали, спрямовані на збереження національної пам'яті.

Визначальну роль у конструюванні національної пам'яті відіграють культурні чинники, що сприяють інтерпретації суспільством свого історичного минулого, закріплюючи його у свідомості майбутніх поколінь. Як зазначає

Л. Буряк, включення до концептуального простору національної пам'яті культурних чинників сприяє збагаченню та реконструкції її об'єктивної структури. Вона вбирає елементи найрізноманітніших аспектів життя і досвіду нації, будується на основі всебічних знань, які становлять предмет історії, культурології, філософії тощо. Значну роль у формуванні національної пам'яті відіграють категорії, що відносяться до культурних та світоглядних складових [6, с. 3].

Серед різноманітних соціальних інститутів, що відіграють ключову роль у збереженні національної пам'яті, особливе місце належить архівним, бібліотечним і музейним установам. Як багатofункціональні спеціалізовані заклади, вони здійснюють комплексну діяльність, спрямовану на збирання, збереження, наукове опрацювання та популяризацію історико-культурних джерел і артефактів, що репрезентують різні аспекти суспільного розвитку. У контексті цифрової трансформації бібліотеки та архіви активно використовують соціальні мережі для позиціонування себе як сучасних культурно-освітніх центрів, здатних адаптуватися до актуальних викликів і потреб суспільства.

Розділяємо позицію Л. Дубровіної [11, с. 246], що звернення до джерел пам'яті є хоча й не єдиною, але необхідною умовою формування національної ідеї сучасної України, а також захисту фундаментальних культурних цінностей, які забезпечують стабільність українського суспільства, сприяють його консолідації та підтримують духовний потенціал нації. Бібліотеки та архіви, як складова соціальних інститутів, виконують функцію реалізації державної політики у сфері соціальної, історичної та національної пам'яті, забезпечуючи збереження відповідних джерел. Діяльність цих установ сприяє протидії тенденційному трактуванню історичного процесу, спотворенню історичної пам'яті щодо минулого та сучасності, а також запобігає маніпуляціям змістом історичних фактів і соціокультурних чинників. Теорія та практика діяльності архівів, бібліотек у сучасних умовах свідчать, що вони не обмежуються лише меморіальними функціями – зберіганням джерел пам'яті, а набувають розвитку науково-комунікаційних функцій соціокультурної адаптації, інструменту наукового пізнання, інтерпретації культурних цінностей минулого і трансляції інформації з метою суспільного самопізнання й самовизначення нації. Власне ці функції і визначають національний статус головних установ, їх виключну роль у формуванні національного менталітету та духовному житті суспільства [10, с. 4].

Сучасний бібліотечний сервіс передбачає формування цифрової гуманітаристики («*Digital Humanities*») як актуалізації джерел національ-

ної спадщини та створення цифрових ресурсів національної пам'яті, цифровий менеджмент (кураторство) та систему управління науковою інформацією [30, с. 16]. Зокрема, 30 тисяч підписників у Facebook має Український інститут книги [26] – державна установа при Міністерстві культури та стратегічної комунікації України, діяльність якої спрямована на формування державної політики у книжковій галузі, організацію заходів щодо сприяння книгочитанню в Україні, підтримувати книговидавничу справу, стимулювати перекладацьку діяльність, популяризувати українську літературу за кордоном. Серед його проєктів у мережі – опитування щодо популярності читання серед українців, а також заходи з популяризації українських книг та українських бібліотек.

21 тисячу підписників у Facebook має Українська бібліотечна асоціація [25]. Серед заходів, які пропонуються для збереження національної пам'яті та культури на її новинній стрічці – науково-практичні конференції, спрямовані на підтримку культури історичної пам'яті в Україні, фестивалі української книги, звернення до читачів на підтримку української книги тощо.

Провідні українські бібліотеки також роблять кроки у напрямку популяризації своєї діяльності в соціальних мережах. Зокрема, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського має у Facebook більше семи тисяч підписників. На її сторінках – інформація про науково-просвітницькі заходи з популяризації унікальних колекцій української книжкової спадщини, міжнародного співробітництва з метою популяризації української книжкової культури [22].

Потужним джерелом української національно-культурної спадщини є Національна історична бібліотека України, чия сторінка у Facebook має 4 тисячі підписників [23]. На її сторінці висвітлюються анонси та деталі книжкових виставок, публікуються матеріали про українські стародруки, їх історію та значення, що сприяє популяризації національної культурної спадщини. Також бібліотека ділиться інформацією про освітні заходи, наприклад, онлайн-практикуми для молодих науковців, де обговорюються методи пошуку та аналізу історичних джерел тощо.

Практичним результатом формування електронних ресурсів історико-культурної спадщини стало формування на базі НБУВ національної електронної бібліотеки «Україніка», мета якої – «акумулявати у цифровому форматі твори усіма мовами, незалежно від місця видання, про український народ, територію України та про всі народи, які жили або живуть на цій території» [12]. Потенційною основою електронної бібліотеки «Україніка» є сукупність книжкових, рукописних та документальних фондів і колек-

цій НБУВ, і саме в цьому якісна відмінність фундаментальної «Україніки» від інших українських електронних бібліотек, адже напрацьовані в НБУВ динамічні бази бібліографії охоплюють практично весь репертуар української книги за сотні років [13, с. 45]. Сторінка «Україніки» у Facebook має близько тисячі підписників [36].

Заслугує на увагу діяльність українських бібліотек засобів вищої освіти, які активно використовують соціальні мережі, поєднуючи традиційні функції з сучасними цифровими технологіями, задля для формування ціннісних засад національної пам'яті у молоді – нової генерації, яка формує людство цифрової доби, що вже не може повноцінно жити без сучасних цифрових технологій.

Зокрема, більше семи тисяч підписників у Facebook має Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» [4]; 6, 5 тисяч підписників має Наукова бібліотека імені М. Максимовича КНУ Тараса Шевченка [21], яка має також свою сторінку в Instagram та офіційний Telegram-канал. Активну роботу у соціальних мережах проводить також Наукова бібліотека НаУКМА – Києво-Могилянська академія, що має майже шість тисяч підписників. Близько тисячі підписників у Facebook має бібліотека Київського столичного університету імені Бориса Грінченка [3] Узагальнюючи напрями діяльності означених бібліотек у соціальних мережах, серед основних методів інформаційно-просвітницької роботи з метою збереження національної пам'яті можливо виділити наступні – публікація на своїх сторінках матеріалів про видатних постатей та культурну спадщину України, освітні відео, огляди та рекомендації книг, які висвітлюють історичні події, національно-визвольний рух, створення віртуальних екскурсій бібліотечними колекціями, оцифрування архівних документів, їх поширення через соцмережі тощо. Також соціальні мережі слугують засобом залучення молоді до соціальних проєктів та ініціатив з метою збереження і популяризації національної пам'яті.

Лідером із-поміж соціальних мереж з популяризації архівами своєї діяльності залишається Facebook. В.Бездрабко пояснює це місією, політикою, особливістю цільової аудиторії мережі, а також визначеними авторами-розробниками платформи технічними, технологічними можливостями, зокрема відсутністю обмежень щодо кількості символів для конкретного повідомлення, зручністю завантаження й користування аудіовізуальним контентом, іншими опціями, що створюють сприятливі умови для поширення й обміну інформацією. Основними правилами створення облікових записів у соціальних мере-

жах є: зручний, логічно продуманий інтерфейс; актуальний, цікавий контент та його регулярне оновлення [2, с. 10].

Серед архівів України, представлених у Facebook, за кількістю підписників домінують Центральний державний історичний архів України, м. Київ [28], що має 4, 5 тис. підписників, Державний архів Миколаївської області, що має 3, 9 тис. активних читачів [14] та Центральний державний історичний архів України, м. Львів [29], що має 2, 5 тис. підписників. Більше двох тисяч учасників має Державний архів Житомирської області [8] та більше 1, 5 тисяч підписників у Державного архіву Харківської області [9]. Свої діючі сторінки у Facebook мають також Державні архіви Львівської, Тернопільської, Вінницької областей, але їх активність не настільки потужна, а кількість підписників ще не досягає тисячі. Загалом, українські архіви активно використовують свої сторінки у Facebook для організації екскурсій, презентацій виставок, публікації історичних матеріалів та проведення онлайн-заходів, спрямованих на збереження та популяризацію національної пам'яті. Архіви публікують у соціальних мережах унікальні документи, фото, карти та відео, які раніше були недоступні широкому загалу. Вони розширюють доступ до історичних джерел, спростовують пропаганду, зберігають правду про минуле та допомагають суспільству усвідомити власну історичну ідентичність.

Висновки. Національну пам'ять варто усвідомлювати як сукупність колективних уявлень, цінностей, символів, історичних подій та персоналій, які формують спільну ідентичність нації, передаються з покоління в покоління та впливають на суспільну свідомість. До характерних рис національної пам'яті варто віднести її динамічність, колективний характер та інституційну підтримку, яку значною мірою забезпечують бібліотеки та музеї. Соціальні мережі не лише відображають ментальність суспільства, а й активно її трансформують, змінюючи уявлення людей про себе, свою культуру та світ загалом. В умовах гібридної війни, яку веде російська пропаганда, соціальні мережі стали своєрідним полем боротьби за інтерпретацію історії, що забезпечує їм впливові позиції у формуванні ціннісних засад національної пам'яті. Українські бібліотеки та архіви активно використовують соціальні мережі для популяризації національної пам'яті та історичної свідомості. Вони виступають не лише зберігачами знань, а й потужними комунікаційними платформами, що допомагають осмислювати та переосмислювати історичну спадщину, сприяючи усвідомленню національної ідентичності та історичної тягlostі.

Література

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Бездрабко В. Соціальні мережі й архівні практики. *Архіви України*. 2021. 16–35 DOI 10.47315/archives2021.328.016
3. Бібліотека Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. URL: https://www.facebook.com/library.kubg/?locale=uk_UA
4. Бібліотека КПІ / KPI Library. URL: https://www.facebook.com/LibraryKPI?locale=uk_UA
5. Борецько Ю., Федотова Т. Історична пам'ять як символічна репрезентація минулого. *Перспективи: соціально-політичний журнал*. 2023. 1. С. 104–109.
6. Буряк Л. І. Культурні чинники впливу на національну пам'ять українського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2013. 72. С. 5–12.
7. Гаврилук О. Соціальні мережі як чинник культурної адаптації і соціалізації. *Культурологічний альманах*. 2023. 2. С. 225–231. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.31>
8. Державний архів Житомирської області. URL: <https://www.facebook.com/groups/archivezt>
9. Державний архів Харківської області. URL: <https://www.facebook.com/groups/1431067783588515>
10. Дубровіна Л. Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. 1. С. 3–10.
11. Дубровіна Л. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. 20. С. 232–252
12. Електронна бібліотека «Україніка». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=UKRLIB>
13. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак, Л. Й. Костенко, Т. М. Горенко, О. В. Ворошилов, Т. Л. Кулаковська, Г. В. Індиченко, Д. В. Бондаренко, С. Ю. Вербицький. Київ: НБУВ, 2013. 184 с.
14. Історія Миколаївщини (Державний архів Миколаївської області). URL: <https://www.facebook.com/groups/mykolaivhistory>
15. Киридон А. Альбвас Моріс. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Альбвас, Моріс>
16. Киридон А. «Історична пам'ять» у просторі політики пам'яті. *Історичні і політологічні дослідження: спеціальний випуск*. 2018. С. 45–53.
17. Ковальська-Павелко І. Історична і соціальна пам'ять: спільне та особливе. *Проблеми політичної історії України*. 2018. Вип. 13. С. 280–289.
18. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пер. з англ. С. Шліпченко. К: Ніка-Центр, 2004. 184 с.
19. Медвідь Ф., Курчина Т., Твердохліб А. Історична пам'ять як важливий чинник національної безпеки України. *Історичні і політологічні дослідження: спеціальний випуск*. 2018. С. 266–276.
20. Мозгова Н. Соціальний вимір колективної пам'яті. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культура*
21. *рологія*. 2021. 2 (34). С. 20–23 DOI: <http://doi.org/10.18372/2412-2157.34.16308>
22. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ Тараса Шевченка. URL: https://www.facebook.com/MaksymovychScientificLibrary/?locale=uk_UA
23. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <https://www.facebook.com/Vernadsky.Library>
24. Національна історична бібліотека України. URL: https://www.facebook.com/historicallib/mentions?locale=uk_UA
25. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. із фр. А. Рєпи. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо». 2014, 272 с.
26. Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association. URL: <https://www.facebook.com/ula.org.ua>
27. Український інститут книги. URL: <https://www.facebook.com/UkrainianBookInstitute>
28. Український інститут національної пам'яті. URL: https://www.facebook.com/uinp.gov.ua?locale=uk_UA
29. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. URL: https://www.facebook.com/CDIAKUA?locale=uk_UA
30. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. URL: https://www.facebook.com/TSDIAL/?locale=uk_UA
31. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації: Аналітична записка. Київ, 2020. 60 с.
32. Aichner T, Grunfelder M., Maurer O., Jegeni D. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*. 2021. 24 (4). DOI: 10.1089/cyber.2020.0134
33. Assmann J. *Cultural Memory and Early Civilization*. Cambridge University Press. 2011. 334 p.
34. Edhie R. Y. *Social Media Impact Theory*. *Port Elizabeth Bay Book Publishing, Special Edition* 2023. DOI: <https://doi.org/10.17605/osf.io/2dbnx>
35. Jain A., Sahoo S., Kaubiyal J. Online social networks security and privacy: comprehensive review and analysis. *Complex & Intelligent Systems*. 2021. 7:2157–2177 DOI: <https://doi.org/10.1007/s40747-021-00409-7>
36. Lomachinska I., Deinega E., Donets O. The religious factors of the Ukrainian mentality formation. 2021. *SKHID*. 1 (3). С. 34–39 DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\).242755](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3).242755)
37. Ukrainica – електронна бібліотека «Україніка». URL: https://www.facebook.com/ukrainica.elibrary?locale=uk_UA

Анотація

Ломачинська І.М. Бібліотеки та архіви в цифрову епоху: соціальні мережі як інструмент збереження національної пам'яті. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу діяльності українських бібліотек та архівів зі збереження національної пам'яті в умовах глобалізаційних загроз сучасності.

Розкрито сутність національної пам'яті як сукупності колективних уявлень, цінностей, символів, історичних подій та персоналій, які формують спільну ідентичність нації, передаються з покоління в покоління

та впливають на суспільну свідомість. Проаналізовано відмінності між історичною і національною пам'яттю з позицій суб'єкта носія, характеру інформації, форми збереження, функціонального призначення. Зазначено, що значну роль у формуванні процесів соціальної пам'яті відіграють соціально-комунікаційні інститути, закріплюючи наративи, що сприяють консолідації нації. Підкреслено значення соціальних мереж як трансформаційної культурної сили, що зумовлює значний вплив на соціальні норми, політичну активність і культурні тенденції в суспільстві. Визначено основні аспекти впливу соціальних мереж на збереження національної пам'яті – популяризувачія важливих подій, постатей та символів, що формують національну ідентичність; мобілізація суспільства навколо пам'ятних дат, що мають визначальне значення для формування нації; руйнування ворожих історичних пропагандистських міфів; актуалізація міжособистісної комунікації між користувачами з метою взаємообміну особистим життєвим досвідом, що формує в подальшому суспільну пам'ять. У статті визначено провідні українські бібліотеки та архіви, що активно репрезентують власну діяльність у соціальних мережах. Наголошується на важливості просвітницької роботи в соціальних мережах бібліотек вищих навчальних закладів задля для формування ціннісних засад національної пам'яті у молоді цифрової доби. Підкреслено ключову роль оцифрування національної історико-культурної спадщини та її подальшої популяризації серед користувачів соціальних мереж задля збереження національної пам'яті.

Ключові слова: національна пам'ять, історична пам'ять, колективна пам'ять, соціальна пам'ять, ментальність, соціальні мережі, соціальні інститути, соціально-комунікаційні інститути, бібліотеки, архіви.

Summary

Lomachinska I.M. Libraries and Archives in the Digital Age: Social Networks as a Tool for Preserving National Memory. – Article.

The article is dedicated to analyzing the activities of Ukrainian libraries and archives in preserving national memory amid contemporary globalization challenges.

The essence of national memory is explored as a set of collective representations, values, symbols, historical events, and figures that shape a nation's shared identity, are transmitted across generations, and influence societal consciousness. The distinctions between historical and national memory are analyzed from the perspective of their subjects, the nature of information, forms of preservation, and functional purpose. It is noted that social and communication institutions play a significant role in shaping social memory processes by reinforcing narratives that contribute to national consolidation. The importance of social networks as a transformative cultural force is emphasized, highlighting their considerable impact on social norms, political engagement, and cultural trends in society. The key aspects of social networks' impact on the preservation of national memory have been identified, including the popularization of significant events, figures, and symbols that shape national identity; the mobilization of society around commemorative dates that are crucial for nation-building; the dismantling of hostile historical propaganda myths; and the enhancement of interpersonal communication among users, facilitating the exchange of personal life experiences, which ultimately contributes to the formation of collective memory. The article highlights leading Ukrainian libraries and archives that actively represent their activities on social networks. The importance of educational efforts by university libraries on social media is emphasized, as they play a crucial role in shaping the value foundations of national memory among the youth in the digital age. The pivotal role of digitizing national historical and cultural heritage and its further promotion among social network users is also underscored as a means of preserving national memory.

Key words: national memory, historical memory, collective memory, social memory, mentality, social networks, social institutions, socio-communication institutions, libraries, archives.